

Het Friesland College

Waar verliezen we jongeren?

Colofon

Waar verliezen we jongeren?

Opdrachtgever

Het Friesland College

Met medewerking van

Steunpunt zorg en onderwijs

Projectleiding

Drs. Sjoerd Ijdema

Onderzoekers

Lotte Piekema MSc.

Uitgave

Partoer, consultants en onderzoekers

Leeuwarden, januari 2020

Inhoud

Inleiding	3
De doelgroep	3
Leerplicht en kwalificatieplicht	3
Voortijdig schoolverlaters	5
Voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs	6
Voortijdig schoolverlaten in het mbo	7
NEET	9
Stappen voor ontwikkeling	11
Overige indicatoren	11
Ondersteuning jongeren vanuit de Wmo	11
Langdurig laag inkomen	13

Inleiding

We leven in een samenleving waarin internationalisering, digitalisering en individualisering een steeds grotere rol spelen. Er wordt van mensen verwacht dat zij zelfstandig kunnen functioneren in een steeds complexere wereld. Hiervoor hebben ze vaardigheden nodig die ze onder andere vanuit hun opvoeding en opleiding meekrijgen. Niet iedereen leert deze vaardigheden echter in eenzelfde mate. Zeker wanneer iemand voortijdig zijn/haar opleiding beëindigt.

Er is onvoldoende zicht op de jongeren die uitstromen en de risicofactoren die de kans op uitstroom vergroten. Het ontbreekt aan een algemeen overzicht waaruit duidelijk wordt hoeveel jongeren er in welke regio het risico lopen om uit te vallen. Zeker wanneer ze uit beeld zijn, is het lastig om deze jongeren weer te bereiken.

Om grip te krijgen op de situatie, wil het Friesland College een overzicht van de jongeren die risico lopen om uit te vallen; op het Mbo of eerder. Relevante cijfers worden in beeld gebracht om een schets te maken van de doelgroep. Dit overzicht dient als startpunt om dieper op het vraagstuk in te gaan.

Er wordt een overzicht gegeven van de jongeren over wie het gaat. Hierbij wordt gekeken naar de voortijdig schoolverlaters, de jongeren die geen opleiding volgen maar ook niet werkzaam zijn (NEET) en wie in een later stadium volwassenonderwijs volgen om zo een diploma binnen het voortgezet onderwijs te behalen. Dit geeft geen volledig beeld van de situatie, maar geeft wel een eerste schets. Aan de hand van deze schets kan worden bepaald waar de witte vlekken zitten en hoe er meer grip op de situatie kan worden verkregen.

De doelgroep

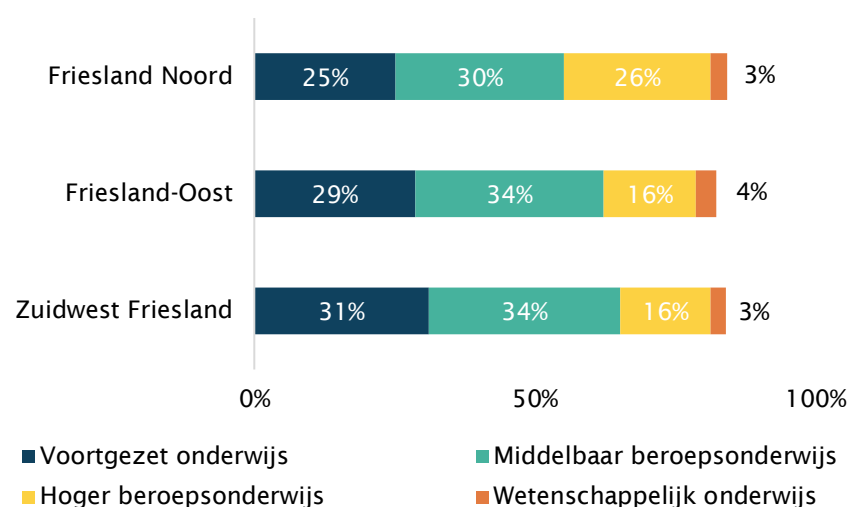
Het onderzoek richt zich op jongeren van 15 tot 23 jaar. Dit zijn veelal jongeren in het vervolgonderwijs en het Mbo, maar ook jongeren die thuis zitten of via een Wmo of Jeugd indicatie op een dagbesteding zitten.

Leerplicht en kwalificatieplicht

In Nederland is iedereen leerplichtig tussen de 5 en 16 jaar. Dit betekent dat kinderen en jongeren bij wet verplicht zijn om onderwijs te volgen, tenzij ze ontzegging hebben gekregen om onderwijs te volgen. Tussen de 16 en 18 jaar geldt een kwalificatieplicht. Jongeren moeten onderwijs volgen om een startkwalificatie te behalen. Een startkwalificatie is minimaal havo, vwo of mbo- niveau 2. De overheid wil voorkomen dat jongeren voortijdig school verlaten. Leerplichtambtenaren moeten jongeren tot 18 jaar begeleiden wanneer zij voortijdig van school dreigen te gaan. Voor jongeren van 18 tot 23 jaar wordt dit gedaan door een medewerker van een Regionaal Meld- en Coördinatiepunt (RMC). Samen met gemeenten, scholen en jeugdhulpverlening tracht een RMC voortijdig schooluitval tegen te gaan. Een gezamenlijke aanpak moet leiden tot het verminderen van het aantal voortijdig schoolverlatens tot 20.000 in 2021; een doel van de Rijksoverheid.

In Friesland wonen in 2018 in totaal 64.479 jongeren in de leeftijdscategorie 15 tot 23 jaar. Hiervan wonen er 27.100 in de RMC-regio Friesland Noord, 23.601 in Friesland-Oost en 13.430 in Zuidwest Friesland. In Friesland Noord en Zuidwest Friesland staan in beide regio's 84 procent van de jongeren ingeschreven bij een opleiding en in Friesland-Oost staat 82 procent ingeschreven.

De meeste jongeren staan ingeschreven in bij het middelbaarberoepsonderwijs. Slechts een klein deel staat ingeschreven bij het wetenschappelijk onderwijs.

Figuur 1. Jongeren van 15 tot 23 jaar die staan ingeschreven per onderwijssoort naar RMC-regio. Bron: CBS 2019, bewerking Partoer.

Een deel van de jongeren staat dus niet ingeschreven bij het voortgezet, middelbaar, hoger of wetenschappelijk onderwijs. Het kan zijn dat zij werkzaam zijn op de arbeidsmarkt. In 2018 ligt de beroepsbevolking voor jongeren van 15 tot 25 jaar in Friesland op 50.000 (CBS 2019). Het werkloosheidspercentage ligt in 2018 voor Friesland op 7,8 procent. Als zij actief opzoek zijn naar een baan, dan zijn zij bij het UWV ingeschreven. Wanneer zij een startkwalificatie hebben, hebben zij een grotere kans om werk te vinden. Jongeren zonder startkwalificatie hebben echter een kleinere kans om een baan te vinden en vallen sneller tussen wal en schip.

Voortgezet speciaal onderwijs en praktijkonderwijs

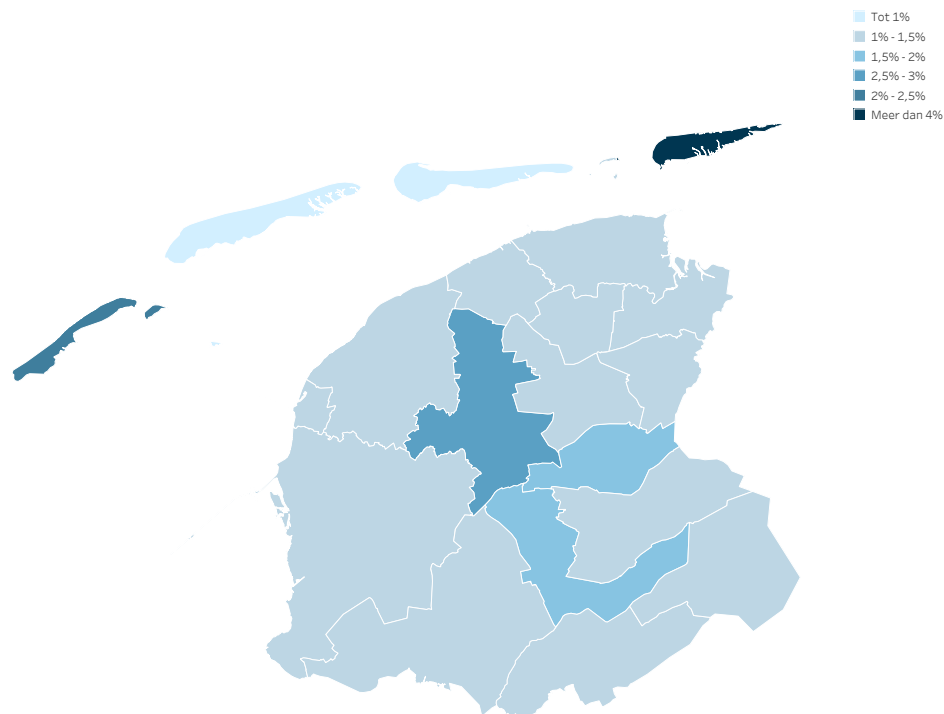
De overgang naar een vervolg opleiding kan problemen met zich meebrengen. Zeker voor een bepaalde groep jongeren. Hierbij gaat het met name over jongeren die het Voortgezet speciaal onderwijs, het Praktijkonderwijs of een Entreeopleiding volgen. De RMC's registreren jongeren die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie. Jongeren die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie worden voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) genoemd.

Uit onderzoek van het Fries Sociaal Planbureau (FSP, 2019) blijkt dat drie procent van de 1.972 jongeren die de overstap maakt (naar vervolgonderwijs of een arbeidsplek), thuis komt te zitten zonder school of werk. De meeste jongeren stromen echter uit naar vervolgonderwijs of dagbesteding. Hierbij is vervolgonderwijs het minst stabiel: hier zijn de minste jongeren die na twee jaar nog op dezelfde plek zitten.

Wat uit het onderzoek ook naar voren komt, is dat het vinden van een passende plek voor de jongere ook een relatie heeft met het gedrag van de jongere, het netwerk van de jongere en de uitgangspositie en begeleiding vanuit de organisatie en de omgeving. Dit is echter uit het perspectief van onderwijsprofessionals geschreven, waardoor de conclusie eenzijdig is. Een perspectief vanuit verschillende sectoren en oogpunten levert waarschijnlijk een genuanceerder beeld op.

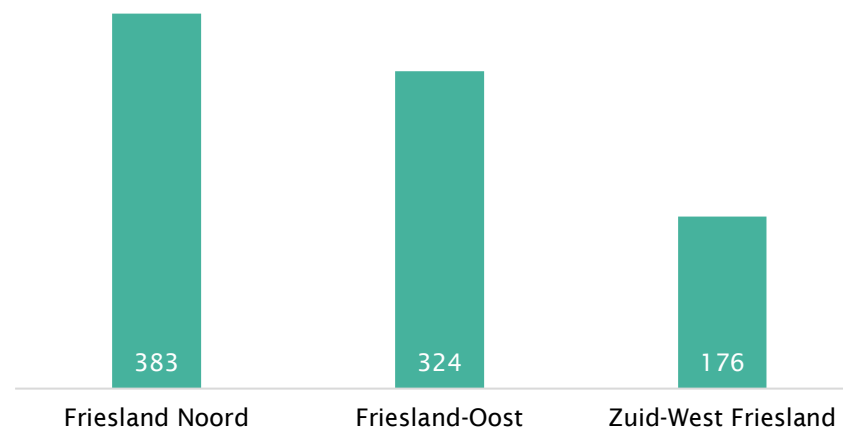
Voortijdig schoolverlaters

Het aantal voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) in Friesland is toegenomen van 739 in het schooljaar 2016 - '17 naar 883 in 2017 - '18. Ook in aandeel is het gestegen van 1,3 procent naar 1,6 procent: 1,6 procent van de leerlingen heeft in het schooljaar 2017 - '18 voortijdig het onderwijs verlaten. Landelijk is het aandeel vsv'ers toegenomen van 1,7 procent in 2015 - '16 naar 1,9 procent in 2017 - '18.

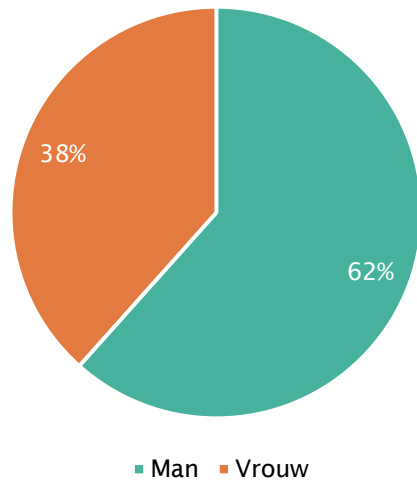
Figuur 2. Aandeel vsv'ers in het schooljaar 2017 - '18 per gemeente. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

In het schooljaar 2017 - '18 zijn er 883 leerlingen in Friesland die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Hiervan komen de meeste leerlingen uit RMC-regio Friesland Noord; 383 leerlingen en 1,8 procent van het totaal aantal leerlingen in Friesland Noord. In Friesland Oost (N = 324; 1,5 procent) en Zuid-West Friesland (N = 176; 1,3 procent) ligt het aandeel vsv'ers lager dan in Friesland Noord.

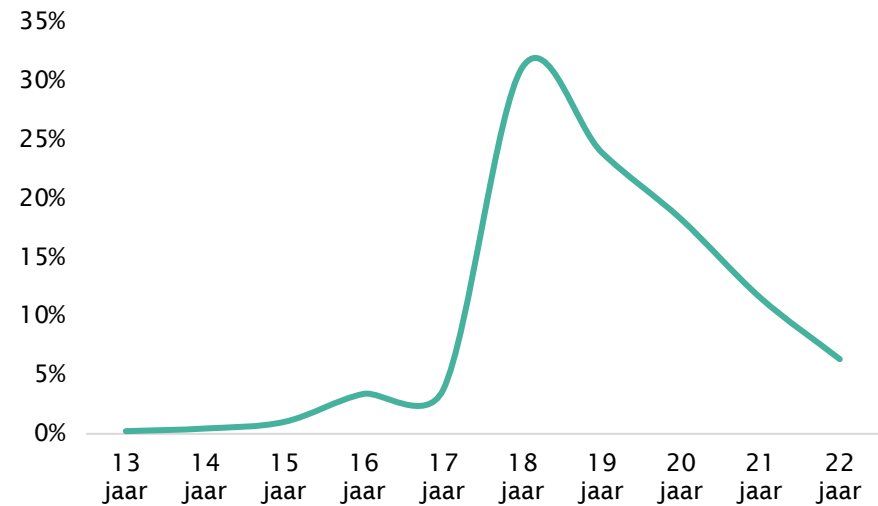
Figuur 3. Aantal VSV'ers naar RMC-regio 2017 - '18. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer

Mannen verlaten vaker voortijdig het onderwijs dan vrouwen: 62 procent van de vsv'ers is man tegen 38 procent vrouw.

Figuur 4. Aandeel mannen en vrouwen van vsv'ers 2017 - '18. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

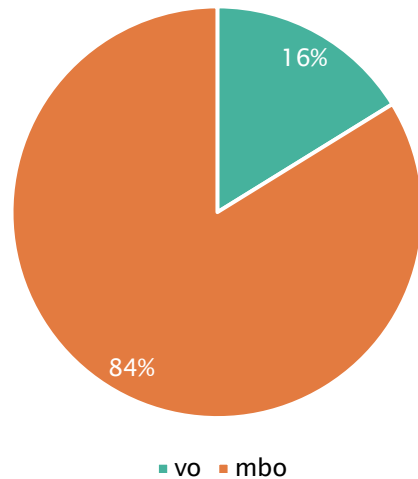
De doelgroep valt in de leeftijdscategorie van 12 tot 23 jaar. De jongste categorie verlaat over het algemeen minder snel het onderwijs; jongeren zijn leerplichtig tot het schooljaar waarin ze 16 jaar worden en daarna geldt kwalificatieplicht. Problemen lijken vooral te ontstaan in het vervolgonderwijs. In deze categorie (18 tot en met 21 jaar) is het aandeel vsv'ers namelijk relatief hoog.

Figuur 5. Aandeel vsv'ers 2017 - '18 naar leeftijd (13 tot en met 22 jaar). Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

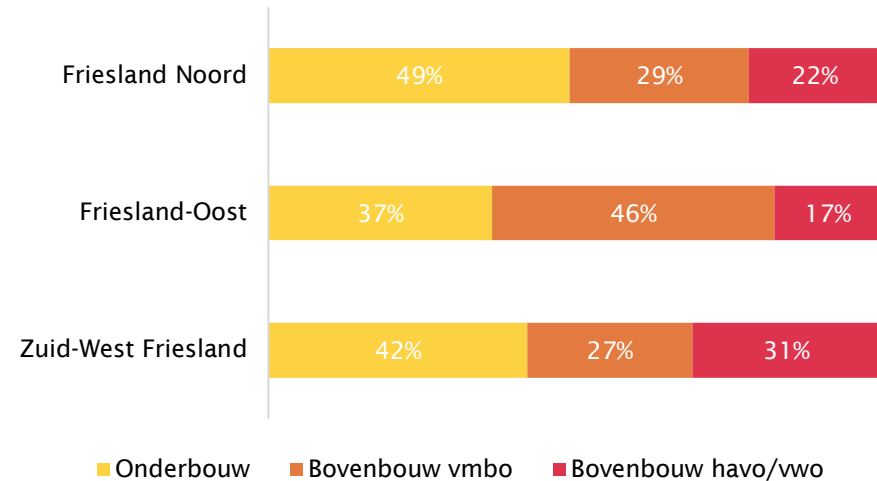
Voortijdig schoolverlaten in het voortgezet onderwijs

Leerlingen kunnen voortijdig het onderwijs verlaten als ze nog op het voortgezet onderwijs zitten of als ze een mbo-opleiding volgen. Van de 883 leerlingen die in het schooljaar 2017 - '18 in Friesland voortijdig school hebben verlaten, zat 16 procent (143) op het voortgezet onderwijs. In het schooljaar 2015 - '16 waren dit 111 van de 739 leerlingen (15 procent).

Figuur 6. Aandeel vsv'ers 2017 - '18 per schooltype. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

De verdeling naar niveau verschilt per RMC-regio. In Friesland Noord en Zuid-West Friesland verlaten de meeste leerlingen het onderwijs als ze in de onderbouw zitten, terwijl in Friesland-Oost de meeste leerlingen bovenbouw vmbo verlaten.

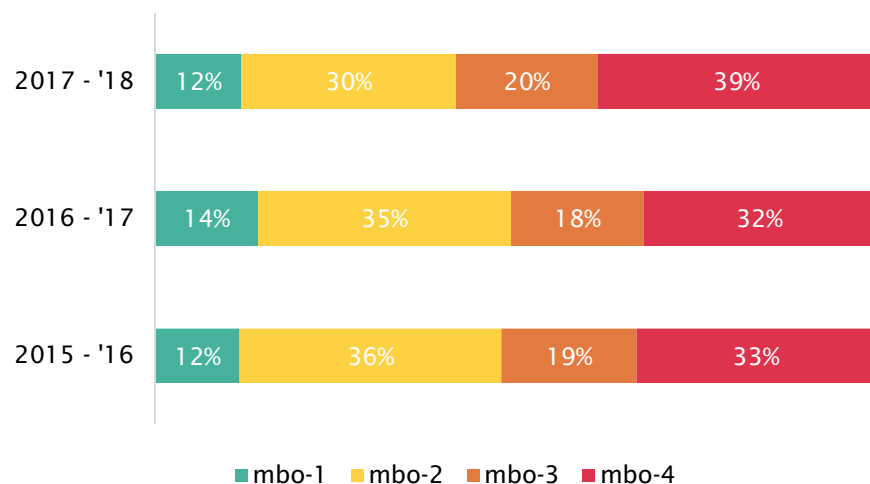

Figuur 7. Aandeel vsv'ers 2017 - '18 per schooltype en RMC-regio. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

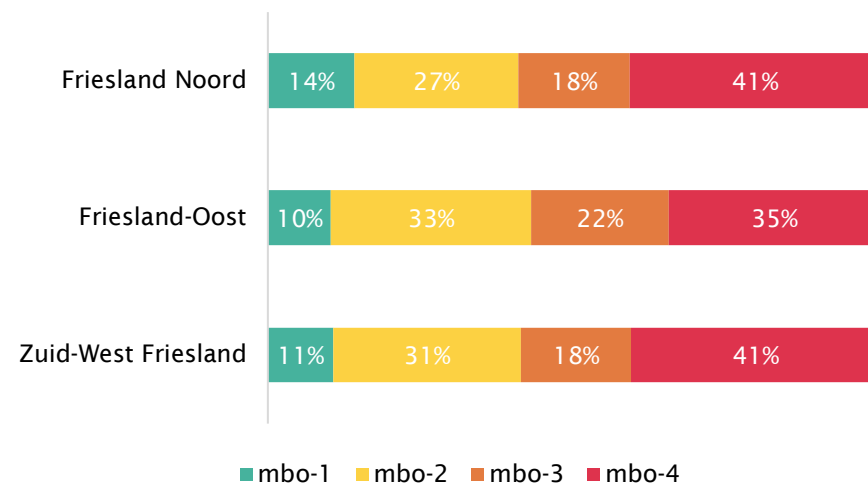
Voortijdig schoolverlaten in het mbo

De meeste vsv'ers verlaten het onderwijs als ze een mbo-opleiding volgen: 84 procent van de vsv'ers (740 leerlingen) verliet in het schooljaar 2017 - '18 hun mbo-opleiding. Dit komt overeen met leeftijd; vooral de oudere leeftijdscategorieën (tussen de 18 en 21 jaar) verlaten het onderwijs voordat ze een startkwalificatie hebben behaald.

De meeste leerlingen die voortijdig het onderwijs verlaten, volgen een opleiding niveau 2 of niveau 4. Voor beide niveaus geldt dat ongeveer een derde van de leerlingen het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie. Van de 740 leerlingen die het mbo zonder startkwalificatie hebben verlaten, deden 632 leerlingen de beroeps opleidende leerweg (BOL) en 108 de beroeps begeleidende leerweg (BBL). In de BOL-opleiding krijgen leerlingen veel theorie en volgen ze een korte stage. In de BBL-opleiding leren leerlingen vooral in de praktijk.

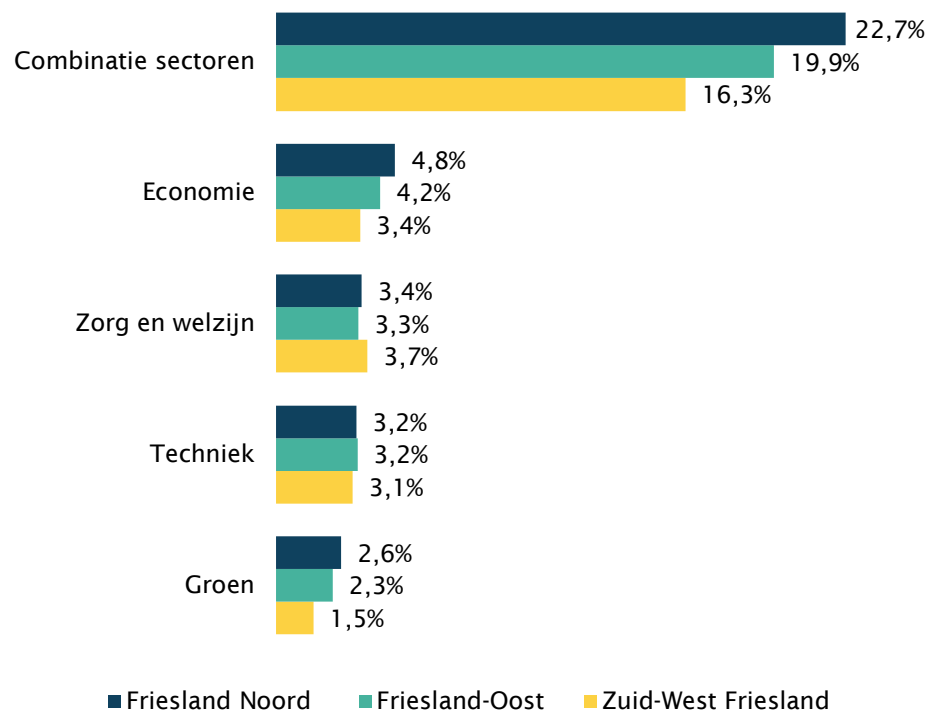
Figuur 8. Aandeel vsv'ers naar niveau en schooljaar. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

Figuur 9. Aandeel vsv'ers naar RMC regio en niveau. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

Het aandeel voortijdig schoolverlaters is het hoogst onder leerlingen die een opleiding volgen met een combinatie van sectoren. Dit zijn opleidingen die onder meer dan één sector vallen, bijvoorbeeld Techniek en Economie. In Friesland zijn er in het schooljaar 2018 - '19 432 leerlingen die een opleiding volgen met een combinatie van sectoren. Hiervan verlaat een vijfde (20,4 procent) de opleiding voortijdig. In verhouding verlaten minder leerlingen een opleiding in de sector Economie. Er zijn 247 leerlingen die een opleiding in Economie verlaten zonder startkwalificatie. Omdat het totaal aan leerlingen hoger ligt (N = 5.859), is het aantal leerlingen dat de opleiding voortijdig verlaat in verhouding veel lager (4,2 procent).

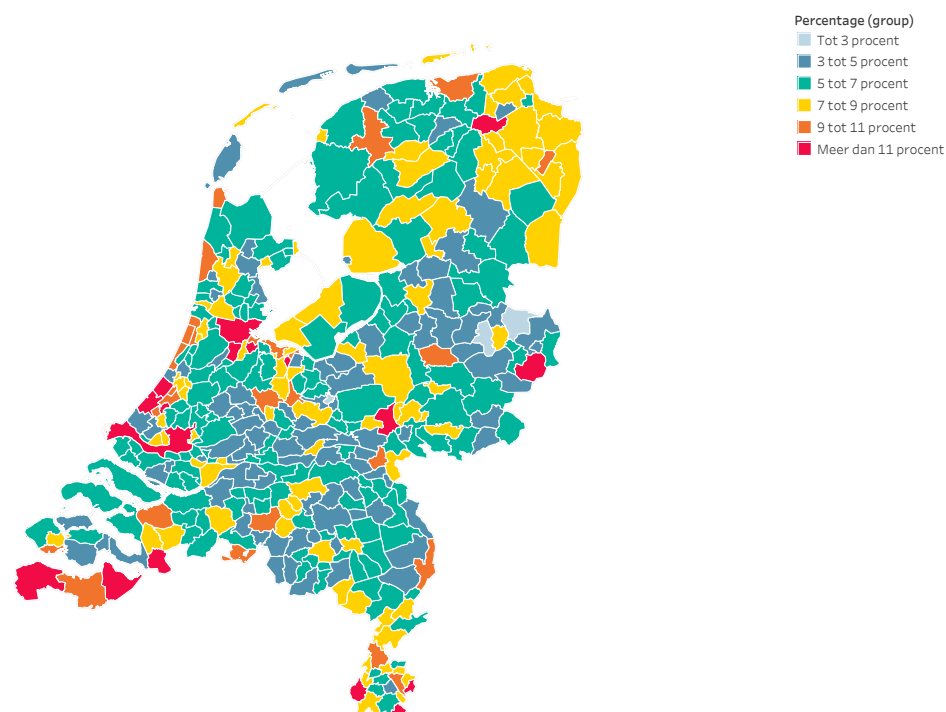
Figuur 10. Aandeel vsv'ers naar sector. Bron: DUO 2019, bewerking Partoer.

NEET

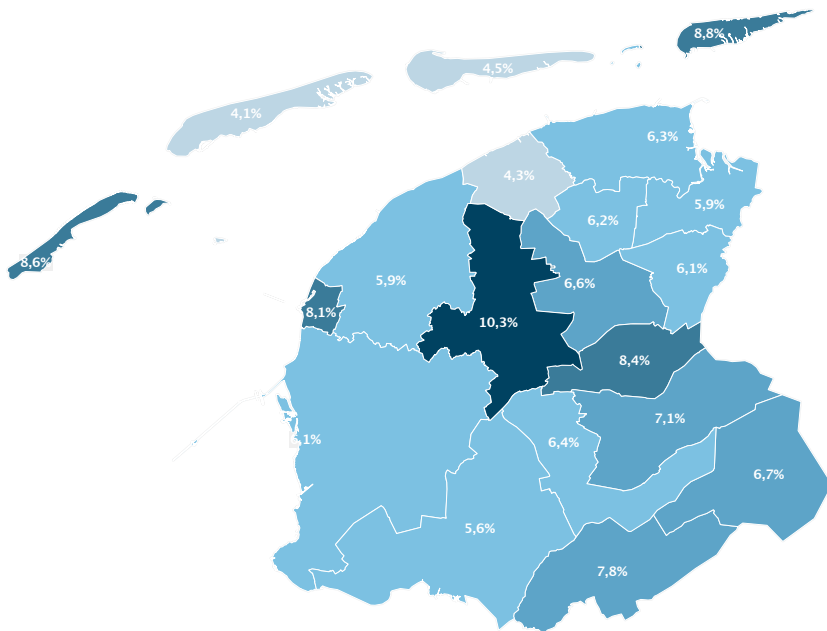
In Nederland volgen de meeste jongeren van 15 tot 25 jaar een opleiding of cursus. Van de jongeren die geen opleiding volgen, heeft 80 procent betaald werk. De meeste jongeren volgen dus een opleiding of zijn werkzaam; slechts een klein deel volgt geen

opleiding of is niet werkzaam. Deze groep jongeren wordt aangeduid met de term Not in Employment, Education or Training (NEET). NEET is een internationaal begrip en gaat over jongeren die tot de werkloze of de niet-beroepsbevolking horen.

In Friesland zijn er in 2017 4.101 jongeren van 16 tot 23 jaar die onder de categorie NEET jongere vallen. Dit is 6,7 procent van het totaal aantal jongeren van 16 tot 23 jaar. Landelijk zijn er 119.623 jongeren die in de NEET groep vallen. Dit komt neer op 8,1 procent en is daarmee hoger dan het Friese gemiddelde. In de gemeente Leeuwarden is het NEET percentage met 10,3 procent het hoogst. Op Terschelling is het met 4,1 procent het laagst. Ook in voormalig Ferwerderadiel is het met 4,3 procent relatief laag.

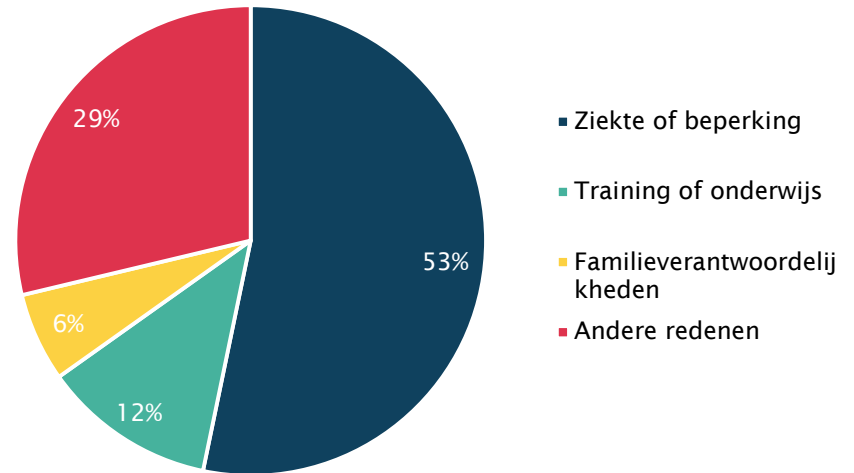

Figuur 11. Percentage jongeren onder de NEET doelgroep in 2017. Bron: monitor aansluiting onderwijs jeugdhulp, bewerking Partoer.

Figuur 12. Percentage jongeren onder de NEET doelgroep in 2017 per gemeente in Friesland. Bron: monitor aansluiting onderwijs jeugdhulp, bewerking Partoer.

De belangrijkste reden om niet te kunnen werken (landelijk) is het hebben van een ziekte of beperking. Dit geldt voor iets meer dan de helft van de jongeren. Daarnaast wordt het volgen van een training of onderwijs als redenen genoemd om niet te kunnen werken. Verantwoordelijkheden voor de familie worden ook genoemd. In vergelijking met leeftijdsgenoten hebben NEET jongeren twee keer zo vaak een of meerdere kinderen.

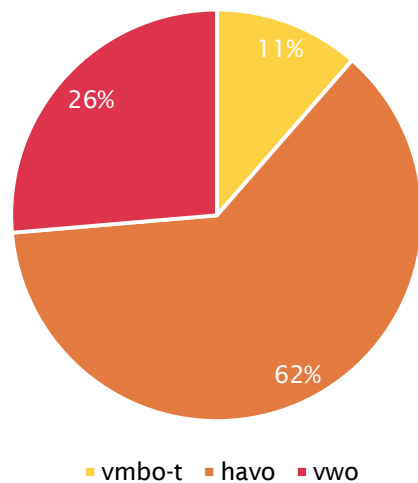

Figuur 13. Belangrijkste reden om niet te kunnen of willen werken; 2017. Bron: CBS 2018, bewerking Partoer.

Meer dan de helft (51 procent) van de jongeren die onder de groep NEET valt, heeft geen startkwalificatie. Ze zijn dus relatief laagopgeleid. Jongeren met een startkwalificatie hebben een grotere kans op werk dan voortijdig schoolverlaters. Ongeveer de helft is werkloos of volgt geen opleiding wegens ziekte of arbeidsongeschiktheid. Onder jongeren tussen de 20 en 25 jaar is het aandeel NEET's hoger dan onder de 15- tot 20-jarigen. Daarnaast geldt dat jongeren met een niet-westerse achtergrond vaker geen onderwijs volgen en niet aan het werk zijn dan jongeren met een Nederlandse achtergrond. Er is nagenoeg geen verschil tussen mannen en vrouwen.

Stappen voor ontwikkeling

Jongeren kunnen op een later moment in hun leven besluiten om nog voortgezet algemeen volwassenonderwijs (vavo) te volgen of een mbo-opleiding. Met de vavo kunnen leerlingen hun voortgezet onderwijs diploma behalen. In principe is de vavo voor 18 jaar en ouder, maar met uitzondering kan het ook worden gevolgd vanaf 16 jaar. In Friesland zijn er in het schooljaar 2018 - '19 482 leerlingen die een vavo opleiding volgen. Het grootste deel heeft een Nederlandse migratieachtergrond (84 procent). De verdeling over mannen (48 procent) en vrouwen (52 procent) is ongeveer gelijk. Ongeveer twee derde volgt een havo-opleiding en iets meer dan een kwart volgt een vwo-opleiding.

Figuur 14. Aandeel vavo-leerlingen naar onderwijssoort in het schooljaar 2018 - '19. Bron: CBS 2019, bewerking Partoer.

Maatregelen worden vooral gericht op jongeren in een kwetsbare positie. Dit zijn jongeren in het praktijkonderwijs (1.293 leerlingen in 2018), in het speciaal voortgezet onderwijs (630 leerlingen in 2018), met een vmbo-opleiding in de basisberoepsgerichte leerweg (1.554 leerlingen in 2018) en met een entreeopleiding (873 leerlingen in 2018). Vooral de overstap naar het vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt lijkt kwetsbaar te zijn. Uit onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen (2019) blijkt echter dat de strakke afbakening van de doelgroep op regionaal niveau ongewenst is. Hier pleiten ze een verruiming van de leeftijd naar 27 jaar en het betrekken van hogere niveaus. Binnen de hogere niveaus kunnen namelijk ook problemen zijn met bijvoorbeeld financiën, huisvesting of binnen het gezin. Een jongerenregisseur kan hier volgens de onderzoekers een rol in spelen.

Overige indicatoren

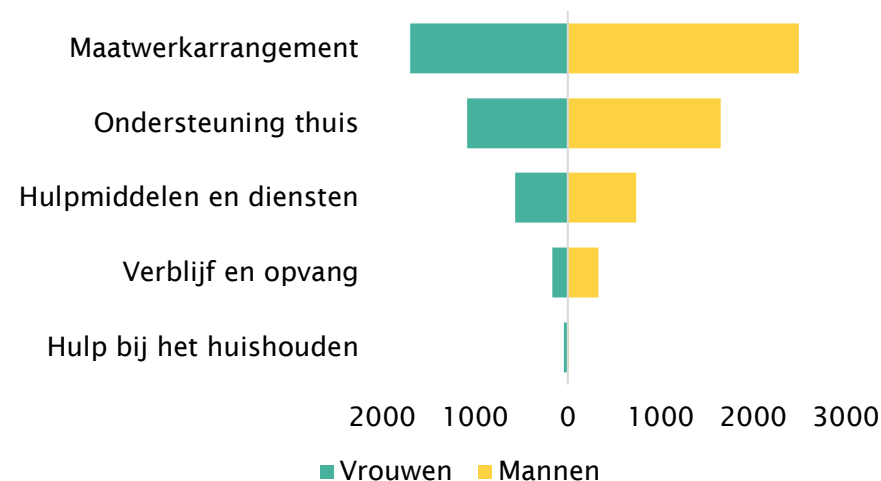
Ondersteuning jongeren vanuit de Wmo

Er zijn jongeren die ondersteuning nodig hebben om zo zelfstandig mogelijk mee te kunnen doen in de maatschappij. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Een jongere kan bijvoorbeeld vanwege ontwikkeling problematiek of psychische belemmeringen niet goed meekomen in de maatschappij. Het kan zijn dat ze hierdoor niet in staat zijn om naar school te gaan, maar naar de dagbesteding gaan. Op deze manier wordt getracht om jongeren die extra ondersteuning nodig hebben toch mee te laten doen in de maatschappij en ze actief te laten participeren.

Kinderen en jongeren tot 18 jaar ontvangen ondersteuning vanuit de Jeugdwet. In uitzonderlijke gevallen loopt dit door tot 23 jaar, maar vanaf 18 jaar zijn inwoners in principe aangewezen op de Wet maatschappelijke ondersteuning of de Zorgverzekeringswet. Bij de overgang naar de leeftijd van 18 jaar is het belangrijk dat verschillende partijen goed samenwerken, omdat er een kans bestaat dat jongeren tussen wal en schip vallen.

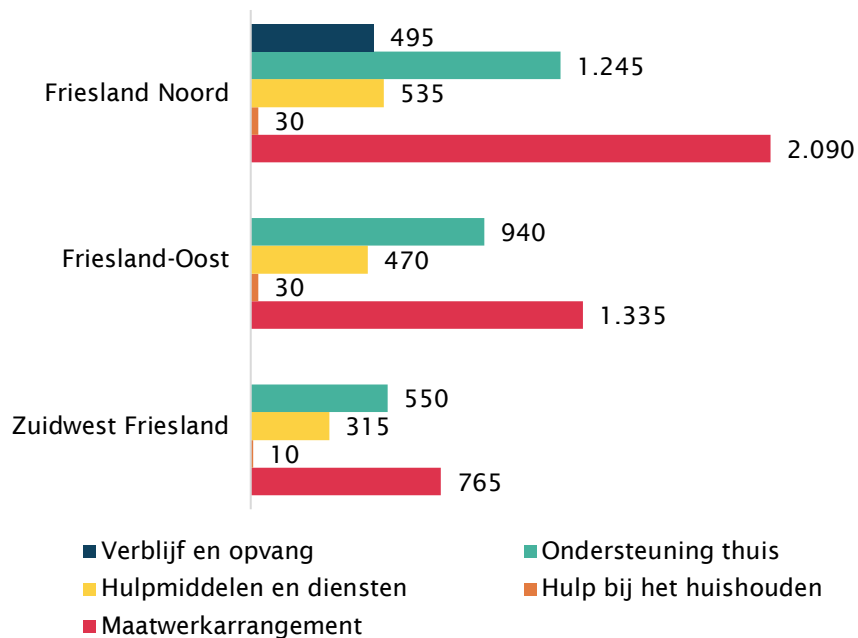
Data over het gebruik van Wmo-voorzieningen is alleen (openbaar) beschikbaar voor inwoners onder de 30 jaar en niet voor inwoners onder de 25 jaar. De doelgroep sluit hiermee niet volledig aan. Uit de data kan wel worden opgemaakt dat het aantal mannen dat gebruik maakt van een Wmo-voorziening hoger ligt en dat het voornamelijk om maatwerkarrangementen gaat. Ook wordt er relatief veel gebruik gemaakt van ondersteuning thuis. Hulp bij het huishouden is nihil voor jongeren onder de 30 jaar.

Bij maatwerkarrangementen wordt er echt gekeken wat een persoon nodig heeft en wat de persoon zelf kan doen. Er wordt een ondersteuningsplan opgesteld, waarin bijvoorbeeld wordt gekeken naar het sociaal en persoonlijk functioneren, omgaan met gezondheid en dagbesteding. Ondersteuning thuis gaat onder andere over vervoersvoorzieningen, individuele begeleiding, beschermd wonen, dagbesteding op maat of aanpassing van een woning.

Figuur 15. Jongeren onder de 30 jaar die in het tweede halfjaar van 2018 gebruik maken van een Wmo-voorziening in Friesland. Bron: waarstaatjegemeente 2019, bewerking Partoer.

Daarnaast zijn een aantal regionale verschillen te ontdekken. In Friesland Noord zijn er 495 inwoners (330 mannen en 165 vrouwen) die in het tweede halfjaar van 2018 gebruik hebben gemaakt van verblijf en opvang. Deze voorzieningen vallen allemaal binnen de gemeente Leeuwarden. Naast maatwerkarrangementen wordt vooral ondersteuning thuis gegeven. Hulp bij het huishouden komt onder de 30 jaar weinig voor.

Figuur 16. Jongeren onder de 30 jaar die in het tweede halfjaar van 2018 gebruik maken van een Wmo-voorziening in de RMC-regio's. Bron: *waarstaatjegemeente 2019, bewerking Partoer.*

NB. Gebruik maken van een voorziening hoeft niet direct te betekenen dat er problemen zijn/ontstaan op het gebied van onderwijs of werk. Echter is het risico op problemen wel groter. Daarnaast is er een groep jongeren die bij de overgang van jeugdhulp en Wmo buiten beeld raakt.

Langdurig laag inkomen

In Friesland leeft 2,9 procent van de kinderen (tot 18 jaar) langdurig onder de lage inkomensgrens (CBS; 2017). Een lage inkomensgrens is een inkomen tot de bijstandsuitkering voor een alleenstaande (gestandaardiseerd). Langdurig betekent dat dit langer dan vier jaar is. Uit onderzoek naar armoede blijkt dat dit negatieve gevolgen kan hebben op het leven en dat het stress verhogend werkt. Bovendien kan het invloed hebben op schoolprestaties (armoede fonds). Deze kinderen en jongeren hebben dus een groter risico om geen onderwijs meer te volgen.

In Noord Friesland ligt het percentage met 2 procent het laagst. In Friesland-Oost en Zuidwest Friesland is het percentage kinderen dat langdurig onder de lage inkomensgrens leeft 2,5 procent.

Discussie

Het is lastig om te bepalen om hoeveel jongeren het precies gaat, omdat sommige cijfers ontbreken of niet een volledig beeld laten zijn. Lijsten over kwetsbare jongeren zijn vaak niet volledig, omdat lang niet alle jongeren staan ingeschreven bij een school en zij, zodra ze een uitkering ontvangen, ook niet bekend zijn bij het RMC. Wel kunnen er een aantal risicofactoren worden aangewezen en wordt duidelijk welke informatie moet worden verzameld om een volledig beeld te schetsen.

De overstap naar vervolgonderwijs of werk kan voor jongeren lastig zijn, zeker voor deze doelgroep. Bij deze jongeren spelen niet alleen factoren waarmee jongeren over het algemeen te maken hebben, zoals onzekerheid, keuzes maken in opleiding en identiteitsontwikkeling, een rol maar zijn er ook andere factoren van invloed. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van autisme/ASS, trauma's, dakloosheid, psychotische klachten, gezinsproblematiek, psychosociale problematiek of lichamelijke handicaps. Dit heeft invloed op de ontwikkeling van jongeren en kan daardoor in onzeker/onstabile situaties voor meer problemen zorgen. De overstap naar vervolgonderwijs is een onzeker situatie. Het risico op thuiszitten wordt groter. Het is van groot belang dat deze jongeren goed begeleid worden.

Hetzelfde geldt voor het moment dat jongeren 18 jaar worden en de overstap naar volwassenheid maken. Zij krijgen vanaf dat moment te maken met andere wetgeving en regelingen. Wanneer jongeren ondersteuning krijgen vanuit de Jeugdwet, dan moet dit vanaf 18 jaar op een andere manier worden geregeld. Om voor continuïteit te zorgen en te waarborgen dat de ondersteuning wordt voortgezet, is het van groot belang dat verschillende partijen samenwerken. Hierbij is het onderwijs niet alleen een belangrijke partij, maar ook de gemeente/het gebiedsteam, de RMC-regio's, steunpunt Zorg en Onderwijs Fryslân en zorgorganisaties. Daarnaast zijn er een aantal belangrijke partijen die een signaleerfunctie hebben. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld sportverenigingen, de arbeidsmarkt en het UWV. Door meer samen te werken, is de kans kleiner dat jongeren buiten beeld verdwijnen.

Voor de toekomst is het goed om beter zicht te krijgen op ziekteverzuim. Deze cijfers zijn vaak onvolledig. Hiervoor is het van belang om in gesprek te gaan met mentoren. Zij weten vaak beter wat er speelt in de klas, maar geven dit niet altijd door. Daarnaast is een gesprek aangaan met een leerplichtambtenaar interessant. Aan de hand van de input van de leerplichtambtenaar kan er een beter beeld worden geschetst van het proces en waar mogelijke risicopunten zitten.